

NAGY SZINTIA MIRTILL

REND ÉS FEGYELEM: A FÜGGELMI VISZONYOK JELENTŐSÉGE A MAGYAR KATONAI ANYAGI BÜNTETŐJOGBAN

BEVEZETÉS

„Mivel minden dolognak lelke a rend,
a hadban is, kiben egész haza java,
sok ezer lélek megmaradása áll, ez legszükségesebb.
Ezt a rendet teszik penig jó hadi tisztok s törvények.”¹

A katonai büntetőjog léte egyes felfogások szerint csak néhány évszázada, a folyamatosan fenntartható, állandó hadseregek megalakulása óta létezik, így eleinte törzs a törzzsel, később pedig állam az állammal került szembe, ezért is lett szükség a hadsereg létrehozására.² A katonai büntetőjog kialakulásának nyomai azonban a spártai államban is megtalálhatóak, ahol ugyan még nem volt rendszeres törvénykezés a katonákra nézve, de már itt is sor került katonai kiképzésre és a fegyelem megtartásához és megszilárdításához szükséges szigorú rend fenntartásra. Eleinte a társadalmi rend fenntartásához és a fegyveres konfliktusok rendezéséhez minden életerős, fegyverképes férfira szükség volt, mára a folyamatos fejlődés révén ez a hivatás is szakképzettséget igényel. A katonai büntetőjog létrejötté és a polgári jogtól való elkülönülésének feltétele természetesen az önálló katonaság megalakulása, illetve az a problematikai kör volt, hogy a szolgálatot teljesítők körülményeivel kapcsolatos kérdések és viták megoldására az általános polgári jog már nem volt elegendő.³ A Katonai Lexikon a katonai büntetőjog fogalmakörét úgy határozza meg, hogy ez azoknak a jogszabályoknak az összessége, amely a fegyveres erők szervezeti felépítését, működési rendjét, és a katonai szolgálatot teljesítők jogait és kötelezettségeit szabályozza.⁴ Vincze Miklós szerint pedig azok a normák, amelyek meghatározzák, hogy az állam a fegyveres erőn belül, mely magatartásokat tekinti bűncselekménynek, és ezekre az elkövetőkre nézve mikor érvényesülnek a speciális felelősségre vonási szabályok, milyen büntetéseket helyez kilátásba, illetve ezeket milyen módon lehet végrehajtani.⁵ A katonai büntetőjog legtágabb – történetileg is leíró – fogalma az anyagi, eljárásjogi és büntetés végrehajtási jogszabályokon túlmenően szoros kapcsolatban áll azokkal a tényezőkkel, amelyek az adott jogszabályokban foglalt körülményeket nem tisztán jogi eszközökkel határozzák meg. Ebben az értelemben a katonai büntetőjog az egyes jogszabályok mellett a „katonai nevelés és tisztképzés alapelveiből, a hadsereg struktúrájából és jellegéből adódó sajátos – egyben nemzeti – mentalitásból, „a katonai hierarchiában elhelyezkedő vezetőktől származó belső szabályozókból, vagy a katonai életviszonyokat jellemző, sokszor íratlan erkölcsi elvekből, szokásokból” áll össze.”⁶

A katonai büntetőjog fogalmának meghatározása után a büntetőjog e területét el kell tudni helyezni a jogrendszerben is. Mivel a katonai büntetőjog a büntetőjog egyik speciális területét képezi, így ez a jogág is a közjog (*ius publicum*) fogalmkörébe esik.

Akárcsak magát a büntetőjogot, a katonai büntetőjogot is több részre lehet tagolni, így itt is beszélhetünk szűkebb értelemben vett katonai (anyagi) büntetőjogról, eljárási és végrehajtási jogról. Az anyagi katonai büntetőjog a katonai büntetőjog fogalmát, a katonákra vonatkozó rendelkezéseket és a katonai bűncselekmények körét foglalja magába.⁷

¹ ZRÍNYI MIKLÓS: Tábori Kis Tracta.

² KARDOS SÁNDOR: *A magyar büntetőjog rövid története*, 2002, Lícium-Art K., Debrecen, 6. o.

³ HAUTZINGER ZOLTÁN: A katonai büntetőjog fogalma és forrásai, in *Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata*, 2008/Elektronikus Szám, elérhető: http://www.zmne.hu/kulso/mhnt/hadtudomany/2008_e_3.pdf (2014.07.09.).

⁴ DAMÓ LÁSZLÓ: *Katonai Lexikon*, 1985, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 318. o.

⁵ VINCZE MIKLÓS: De re militari – A katonai büntetőjog kétezere éves tükre, in *Ügyészek Lapja*, 2006/6. szám, 37. o.

⁶ FARKAS ÁDÁM: Az első önálló magyar katonai büntetőtörvénykönyv megalkotásának története, in SÜLYOK GÁBOR (szerk.): *Optimi Nostri Díjnyertes Tudományos Diákköri Dolgozatok*, 2009, Universitas-Győr, Győr, 114. o.

⁷ HAUTZINGER: *i. m.*

Ha a katonai büntetőjogot és a katonákat el szeretnénk helyezni a jogrendszerben, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy az ő helyzetük speciális, ugyanis rájuk egyszerre vonatkoznak a természetes személyekre hatályos normák és a katonákat körülhatároló speciális jogi szabályozások is, így a katonai büntetőeljárás kapcsán egy összetett, speciális szabályozással kerülünk szembe, hiszen el kell választani az általános és a katonai életviszonyokat. A katonai életviszonyok szigorúbb követelményeket állítanak fel ellentétben az általánossal, ugyanis a hivatásos szolgálatot teljesítők körülményei olyan sajátosságokkal is rendelkeznek, amelyeket nem találunk meg a hétköznapi ember életében, éppen ezért van szükség a speciális szabályozásra és az elkülönült igazságszolgáltatási rendszerre.⁸ A katona nem több, de mindenképp más a jog szemében. Amíg az egyik oldalról – Hautzinger Zoltán szavaival élve – kettős szorításban van, hiszen egyszerre kell megfelelnie a polgári – civil – viszonyokat szabályozó jogi normáknak és a katonai viszonyokat rendező jogi normáknak, addig a másik oldalról „a katona azért is más a jog szemében, mert egymagában véve is elemi építőköve a katonai karakterű szervezeteknek, amelyek a fejlődése során a kényszerre, illetve a kényszerrel való fenyegetésre épülő államnak a végső funkcionális garanciájaként, mondhatni létezésének védőbástyáiként jelennek meg.”⁹

A katonai büntetőeljárás hatálya alatt elsősorban a katona tényleges szolgálati viszonya alatt elkövetett bűncselekményeket kell tárgyalni, hiszen nem büntethető vétség miatt az, akinek szolgálati viszonyának megszűnése óta eltelt egy év.¹⁰ Így a katonai vétséget megvalósító katona – büntethetőséget kizáró ok folytán – szolgálati jogviszonyának megszűnését követő egy év elteltével nem büntethető. Ez a rendelkezés egy jogállami garancia, ami még a sorállomány idejére nyúlik vissza, s amiben azt ismerjük el, hogy a katonai vétség olyan kissúlyú cselekmény, amely speciális katonai kötelezettséget sért és ennek büntetése a katonai viszony megszűnése után már nem érdeke az államnak és a társadalomnak. Ha a sértő cselekmény azonban átlépi a bűncselekményi határt, ott már függetlenül a jogviszony megszűnésétől – elévülési időn belül – meg kell torolni a jogsértést. Ez érinti a Btk személyi és tárgyi hatályát, hiszen a személyi hatálya alá tartozik a büntetőjogi értelemben vett katona, a tárgyi hatálya alá pedig a Btk. szerint deklarált katonai bűncselekmények.

A büntetőjogi értelemben vett katona fogalma alá tartoznak tehát Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja.¹¹

1. A FÜGGELEM FOGALMA

A szolgálati viszony egy aspektusból vizsgálva három fő összetevőből épül fel: fegyelem, centralizmus és függelem. E három elengedhetetlen a szervezet működőképességének megőrzéséhez.

A fegyelem egyfajta alárendelti engedelmesség, hierarchikus viszony, ahol az előljáró utasításadási (parancsadási) és rendelkezési joggal bír. A fegyelem a katonai élet egészét áthatja, így a fegyelem megsértése egyenlő a kötelesség megszegésével. E mellett a centralizmus a vertikális hierarchiát, a kölcsönös alá-fölérendeltséget foglalja magába a katonai szervezeten belül. A függelem alatt a katonák közötti viszonyt érthetjük, amely a központi akarat érvényesítésére szolgál. A függelem két elemből állítható fel; elsőként az általánosan érvényesülő alárendeltségből és az elvárt magatartási kötelezettségből, másodikként pedig ennek a tiszteletéből és a tekintély elfogadásából, az elkötelezettségre hivatottságból. Ez a kettő idézi elő a hatékony működést, a katonai személyek személyiségének a kívánt irányba való terelését.¹²

Az a katona, akinek joga és kötelessége más katonák tevékenységének irányítása, az az előljáró, akire pedig ez a jogkör kiterjed, az az alárendelt.¹³ „A katonák között megvalósuló függelem a katonai szolgálati

⁸ HAUTZINGER: *i. m.*

⁹ FARKAS ÁDÁM: Árnyékból a fénybe. Adalékok a magyar honvéd katonai büntető jogalkotás 1867-1945 közti természetrajzához, in FARKAS ÁDÁM (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető jogtörténet forrásaiból (1867-1945) I.*, 2014, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság – Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, Budapest-Győr, 27. o.

¹⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 131. §.

¹¹ Büntető Törvénykönyv 127. § (1) bek.

¹² KARDOS: *i. m.* 9-13. o.

¹³ A honvédelemről, a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 43. §.

rend és fegyelem alapja, biztosítja az előjáró és más szolgálati közeg, illetve feljebbvaló jogát a parancs és egyéb rendelkezés adására és meghatározza az alárendelt kötelezettségét a parancs teljesítésére.”¹⁴ A függelmi viszony tartalmazza továbbá a katonai szolgálati rendből fakadó követelményeket, hogy a szolgálati előjáró irányában a katonának kötelessége engedelmességet tanúsítani, a szolgálati tekintélyt tiszteletben kell tartania. A szilárd katonai fegyelem érdekében minden katonának alá kell rendelnie egyéni érdekeit a haza, a közösség érdekeinek, és személyes felelősséget kell tanúsítania annak védelméért. Önuralommal kell viselnie a katonai szolgálattal járó nehézségeket, megpróbáltatásokat és meghozni minden áldozatot. Ezért minden előjáró, feljebbvaló személyes helytállásával, alázatosságával példát köteles mutatni alárendeltjeinek (az alacsonyabb beosztásúaknak, rendfokozatúaknak) az erkölcsi normák betartásában, a katonai életet szabályozó rendelkezések végrehajtásában, illetve magával és alárendeltjeivel szemben magas követelményeket állítson fel, valamint alárendeltjeivel teremtsen meg azok teljesítésének feltételeit is.¹⁵

A függelmi viszonyok körében fontos megemlíteni, hogy a szolgálatban állóktól az előjárók megkövetelik a feltétlen engedelmességet, és az általuk kiadott parancsok végrehajtását, amit nem csak időben, de képességükhöz mérten a legjobb tudásuk szerint kötelesek teljesíteni.¹⁶

2. EGYES KATONAI BŰNCSELEKMÉNYEK

A függelmi viszonyból eredő bűncselekmények sorában két csoportot különböztethetünk meg. Az egyik csoportba tartoznak az alárendeltként megvalósítható bűncselekmények, amelyek a függelem megsértését célozzák. E körben említhetjük meg a parancs iránti engedetlenséget, a szolgálati tekintély megsértését, a jelentési kötelezettség megszegését, az előjáró vagy szolgálati közeg elleni erőszakot és a bujtogatást.

A másik csoport az előjáróként elkövetett bűncselekmények, amely a függelmi viszony másik végpontja. Az előjáró a fegyveres testület egyes önállóan tevékenykedő szervezeti elemeit, vagy feladatot ellátó állománytagjait vezeti és működteti, így kiemelt felelőssége keletkezik a szervezet vonatkozásában. E vonatkozásban idesorolhatjuk az előjárói hatalommal való visszaélést, az előjárói gondoskodás és intézkedés elmulasztását, az alárendelt megsértését, az ellenőrzés elmulasztását és a parancsnoki kötelezettségszegést.

A parancsra elkövetett bűncselekmény azonban azon különös helyzetben van, hogy mind az előjáró, mind az alárendelt által megvalósítható, így a felelősség is máshogy alakul. A Btk. általános része úgy határoz, hogy nem büntethető a katona a parancsra végrehajtott cselekményéért - büntethetőséget kizáró ok -, kivéve, ha tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt valósít meg. Büntethetőséget kizáró ok esetén a parancsadó közvetett tettesként vonható felelősségre, egyébként pedig felbujtásért felel.¹⁷ Aki az állomány tagja, annak szolgálatteljesítése során kötelessége végrehajtani előjárója parancsát, kivéve, ha azzal bűncselekményt követ el, és ez a parancs kiadásának pillanatában felismerhetővé válik.¹⁸ Így ha az előjáró jogszabálysértő parancsot ad, és ez a beosztott számára a jogellenesség beazonosíthatóvá válik, akkor köteles előjárója figyelmét felhívni, s ha ő ennek ellenére is fenntartja a rendelkezés végrehajtását, azt kérelemre írásba kell foglalnia. Ebben az esetben kizárólag az előjáró vonható felelősségre.¹⁹

Ezek a rendelkezések a tételes jogban azért is fontosak, mert ezek hiányában a fegyveres szervek irányíthatatlanná válnának és veszélyeztetné a tagok egységes fellépését és feladatuk ellátását.²⁰

¹⁴ A Magyar Honvédség Szolgálattal Szabályzatának kiadásáról szóló 24/2005. (VI. 30.) HM rendelet, 29.1.

¹⁵ A Magyar Honvédség Szolgálattal Szabályzatának kiadásáról szóló 24/2005. (VI. 30.) HM rendelet, 29.1.

¹⁶ KORDA GYÖRGY: A katonai büntetőjog elvi alapjai és továbbfejlesztésének lehetőségei, in *Belügyi Szemle*, 1989/9. szám, 8. o.

¹⁷ Büntető Törvénykönyv 130. §.

¹⁸ A fegyveres hivatásos állományú tagjainak szolgálattal viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény 29. §.

¹⁹ PATYI ANDRÁS – VARGA ZS. ANDRÁS: *Általános közigazgatási jog (az Alaptörvény rendszerében)*, 2012, 2013, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 341. o.

²⁰ KORDA GYÖRGY: A katonai büntetőjog elvi alapjai és továbbfejlesztésének lehetőségei, in *Belügyi Szemle* 1989/9. szám 8-9. o.

3. JOGESET EGY IRODALMI PÉLDÁN KERESZTÜL

3.1. A JOGESET BEMUTATÁSA

Az előző pontban megemlített függelmi viszonnal összefüggő bűncselekmények és a hétköznapi ember által elkövethető bűncselekmények összefonódását a soron következő irodalmi példán keresztül szeretném ismertetni, ami bizonyára sok olvasó számára ismert lesz, hiszen George R. R. Martin bestsellerjéből, a Trónok harcából választottam. Úgy gondolom, hogy a könyvnek ezen jelenete foglalja össze legjobban az egyes helyzetekben elkövetett bűncselekményeket és azok minősítését.

A történet Westeros földjén játszódik. A kontinens északi részét egy hétszáz láb magas jégfal szeli ketté, amit azért építettek, hogy megvédjék a Hét Királyság lakóit a faltól északra lakó emberektől, a Másoktól. A Falat már évszázadok óta az Éjjeli Őrség Felesküdtől Testvérei őrzik, akik szigorú, életre szóló esküt tesznek szolgálatuk elején az általuk tisztelt istenek előtt, aki pedig az esküjét megszegi, azt kötelezően halálra ítélik és kivézik. A faltól északra élő vadak népe nem ismeri a Hét Királyság fennhatóságát, így saját királyuk van, az őrzőket pedig fekete köpönyegük miatt varjaknak nevezik.²¹

Mivel az egyes felderítések alapján az Örök tudomására jutott, hogy a vadak támadásra készülnek, így az Éjjeli Őrség Parancsnoka katonai erővel északra indult és táborot vert a Falon túl. Innen indul az a jelenet, amit a könyvből kiválasztottam a felderítő őrzőparancsnokával Félkezű Qhorinnal és az északi járat egyik katonájával Havas Jonnal, aki egy északi úr törvénytelen gyermeke:

- „Éles a kardod, Havas Jon? - kérdezte Félkezű Qhorin a lobogó tűz fölött.
- A pengém valyriai acél. A Vén Medvétől kaptam.
- Emlékszel az esküd szavaira?
- Igen [...]
- Mondd el őket velem újra, Havas Jon!
- Ha akarod. - A hangjuk egygyé olvadt a felkelő hold alatt. [...] maguk a hegyek szegődtek tanúiknak.
- Sűrűsödik az éj és kezdődik az őrségem. Nem ér véget a halálom napjáig. Nem veszek feleséget, nem birtokolok földet, nem nemzek gyermeket. Nem viselek koronát és nem aratok diadalt. A helyemen élek és halok meg. Kard vagyok a sötétségben. A falak őre vagyok. A tűz vagyok, amely elűzi a hideget, a fény, amely elhossa a hajnalt, a kürt, amely felébreszti az alvókat, a pajzs, amely az emberek birodalmát védelmezi. Az Éjjeli Őrségnek ajánlom életemet és becsületemet a mai éjszakára és mindegyikre, amely ezután következik.
- [...]
- Ha elfognak bennünket, meg kell adnod magad.
- Megadni magam? - Jon döbbenetesen pislogott. A vadak nem ejtik foglyul azokat, akiket varjaknak neveznek. Megölik őket, kivéve... - Csak az esküszegőket kímélik meg. Akik átállnak hozzájuk... Jon megrázta a fejét. - Soha. Nem teszem meg.
- De igen. Parancsolom.
- [...]
- Ha elkapnak bennünket, átállsz hozzájuk. [...] Lehet, hogy azt akarják majd, hogy vagdosd csíkokra a köpönyeged, tégy esküt nekik apád sírjára, és átkozd el testvéreid és a parancsnokodat. Semmitől sem szabad visszariadnod, bármit kérjenek is tőled! Tedd, amit mondanak... de a szíved mélyén emlékezz rá, ki és mi vagy! Lovagolj velük, egyél velük, harcolj velük, ameddig csak kell! És figyelj!
- Mire? - kérdezte Jon.
- Bár tudnám! - sóhajtott Qhorin. - [...] a Tejfoló völgyében a földet túrják. Mit kerestek egy olyan kietlen távoli helyen? Megtalálták, amit kerestek? Ezt kell megtudnod, mielőtt visszatérsz Lord Mormonthoz és a testvéreidhez. Ezt a feladatot bízom rád, Havas Jon!
- Úgy teszek, ahogy parancsolod - bólintott Jon habozva -, de... elmondod nekik, ugye? Legalább a Vén Medvének. Mondd el neki, hogy sohasem szegtem meg az eskümet!”

Később megjelent a vadak népének harcosokból álló csapata (14 ember és 8 véreb) Zörgővért, a Csontok Ura vezetésével és beérte Havas Jont és Qhorint, akik egy barlang szájánál foglaltak el védekező állást.

²¹ HOLLÁN MIKLÓS: Jogesetek és feladatok Westeros földjéről, in *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*, 2011, Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kara, 294. o.

- „[...] Qhorin hosszan nézte Jont. – Ne feledd a parancsot!
- Úgy néz ki, ezeknek a varjaknak nincs tolluk, hogy felszálljanak! - kiáltotta Zörgővért [...] - Adjunk hát nekik!
 - Ne! - szaladt ki Jon száján, mielőtt az íjászok kiröpíthették volna a nyilaikat. Két gyors lépést tett előre. - Megadjuk magunkat!
 - Figyelmeztettek, hogy a fattyú vér gyáva - hallotta maga mögül Félkezű Qhorin hideg hangját. - Úgy tűnik, igazuk van. Fuss az új gazdáidhoz, gyáva féreg!
Jon vörös arccal leereszkedett a lejtőn, ahol Zörgővért várakozott lova hátán. A vadember sisakja szemnyílásán keresztül bámult rá, majd így szólt:
 - Nincs szükségünk gyávákra.
 - Ő nem gyáva! - Az egyik íjász levette birkabőről varrt sisakját, és megrázta borzas, vörös sörényét.
 - Ez Deres Fattya, aki megkímélte az életemet. Hagyjátok életben!
 - [...]
 - Hagyjátok meghalni! - erősködött Csontok Ura. - A fekete varjú furfangos állat. Nem bízok benne.
 - [...]
 - [Egy] nagydarab lándzsaasszony [...] [i]gy szólt:
 - Ha a varjú csatlakozni akar a szabad néphez, hadd bizonyítsa a bátorságát, és hogy igazat mond!
 - Megteszek mindent, amit kértek! - A szavak nehezen jöttek ki, de végül kimondta őket.
Zörgővért csontpáncélja hangosan csörömpölt, ahogy felröhögött.
 - Akkor öld meg a Félkezűt, fattyú!
 - Mintha meg tudna ölni! - szólalt meg Qhorin. - Fordulj meg, Havas! Halott vagy!
És Qhorin kardja már le is csapott, Hosszúkarom valahogy felröppent és hártott. Az ütközés erejétől Jon majdnem elejtette fattyúpengéjét, és hátratántorodott. Semmitől sem szabad en, visszariadnod, bármit kérjenek is tőled! Kétkeszes fogásra váltott, elég gyorsan, hogy most ő csaphasson le, de a [...] felderítő megvető könnyedséggel söpörte félre a kardját. Előre-hátra mozogtak lobogó fekete köpönyeg fiatalos fűrgeség Qhorin balkezes csapásainak iszonyatos ereje ellenében. A Félkezű pengéje mintha egyszerre mindenhol ott lett volna, az egyik pillanatban bal felől zúdult le rá, a másikban jobbról érte. Arra terelte Jont, amerre akarta, és nem engedte, hogy visszanyerje az egyensúlyát. A fiú máris érezte, hogy a karja kezd elzsibbadni.
Qhorin valahogy még akkor is talpon maradt, amikor Szellem [Jon rémfarkasa – H.M.] vadul a lábikrájába mart, ám abban a pillanatban, ahogy megvonaglott, rés nyílt a védelmén. Jon dőfött, majd félrerántotta a kardot. A felderítő félrehajolt, és egy pillanatra úgy látszott, Jon vágása nem érte el. Aztán egy sor vörös könnycsepp jelent meg a férfi torkán, mint valami fényes rubinnyaklánc, a vére kilövellt, és Félkezű Qhorin összerogyott. [...]
 - ...éles....- mondta, és felemelte csonka ujjait. Azután keze lehanyatlott, és nem volt többé.
 - Tudta-gondolta Jon kábultan. - Tudta, mit akarnak majd tőlem.²²

3.2. BÜNTETŐJOGI TÉNYÁLLÁSOK²³

Elsősorban Havas Jon cselekedeteinek jogi vonatkozásait kell vizsgálni és a továbbiakban pedig azt, hogy megállapítható-e Jon büntetőjogi felelőssége. A hatályos Btk. alapján a következő törvényi tényállásokat merülhetnek fel:

- A. szándékos emberölés minősített esete;
- B. előjáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak minősített esete;
- C. hazaárulás;
- D. hűtlenség;
- E. ellenség támogatása;
- F. kibúvás a harci kötelesség alól.

Az imént felsorolt tényállások közül csak az előjáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak minősített esete és a kibúvás a harci kötelesség alól minősül katonai bűncselekménynek. A szándékos emberölés az élet, a test

²² HOLLÁN: i. m. 294-296. o.

²³ HOLLÁN: i. m. 297-301. o.

épség és az egészség elleni bűncselekmények körébe tartozik, a hazaárulás, a hűtlenség és az ellenség támogatása pedig az állam elleni bűncselekményekről szóló fejezetben találhatóak meg.

A) Szándékos emberölés minősített esete

Afelől kétség sincs, hogy az eset kapcsán Havas Jon megvalósította az emberölés törvényi tényállásának alapesetét, amikor ledöfte Félkezű Qhorint, akinek „*egy sor vörös könnycsepp jelent meg a torkán*”, majd a vére kilövellt és összerogyott. Emellett az Éjjeli Őrség felderítőinek parancsnoka megfelel az életbeli Magyar Honvédség szolgálati feladatot teljesítő katonájának, akit a Btk. értelmező rendelkezései közfeladatot ellátó személyéként tart számon, így már az emberölés minősített esetéről beszélhetünk.²⁴ Előre kiterveltségről ebben az esetben pedig semmilyen módon nem beszélhetünk, hiszen az elkövetés az adott pillanatban az ellenség nyomása alatt, kényszerítésre történt.

B) Előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak

Mind az előzményekből, mind pedig a párbeszédéből kitűnik, hogy Havas Jon és Félkezű Qhorin függelmi viszonyban álltak, méghozzá Félkezű Qhorin, mint a felderítők parancsnoka előljárónak számított, így Havas Jon tette kimeríti az előljáró elleni erőszakot, azonban mindezt harci helyzetben követte el, így nem alapeseti, hanem minősített eseti tényállásról kell, hogy beszéljünk.²⁵ Harci helyzetet akkor állapíthatunk meg, ha az adott katonai erő az ellenséggel szemben felvonulásra készül vagy közvetlen érintkezést folytat le. A háborút pedig egy nagyméretű összeütközés, amely két vagy több fél között bekövetkező megüzent háború vagy minden más fegyveres összeütközés esetén, még ha a hadiállapot fennállását valamelyikük nem ismeri el, illetve ha az egyik fél területének egészét vagy részét megszállják, akkor is, ha a megszállás semmilyen katonai ellenállásba nem ütközik²⁶, továbbá azok a fegyveres összeütközések, amelyek a gyarmati uralom, az idegen megszállás és a fajüldöző rezsimek ellen harcolnak.²⁷ Ezekon kívül a háború fogalma alá tartozik az is, ha az összeütközés a félnek a fegyveres erői és a kormányellenes fegyveres erők, illetve más szervezett csoportok között alakul ki, és amely erők felelős parancsnokság alatt állnak, ellenőrzést gyakorolnak az ország egy része felett, továbbá összehangolt harci tevékenységet folytatnak.²⁸ A Btk. rendelkezései pedig még e körbe sorolja a rendkívüli helyzetet és a szükségállapotot is.²⁹

Az emberölés és az előljáró elleni erőszak vizsgálata során felmerülhet a kérdés, hogy e kettő halmazban állhat-e. Ebben az esetben azonban csak látszólagos halmazatot állapíthatunk meg, hiszen az előljáró elleni erőszak minősített esetei közé tartozik az is, ha a bűncselekmény szándékos emberölés is megvalósít. Erre tekintettel a törvényi egység egy esetével, az összefoglalt bűncselekménnyel állunk szemben. Így az emberölésért a felelősség nem állapítható meg, kizárólag az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak.

C) Hazaárulás

Hazaárulást követ el az a magyar állampolgár, aki Magyarország függetlenségének, területi épségének vagy alkotmányos rendjének megsértése céljából külföldi kormánnyal vagy külföldi szervezettel kapcsolatot vesz fel vagy tart fenn.³⁰ E fogalom alapján vehetjük úgy, hogy Havas Jon elkövette ezt a bűncselekményt is, hiszen az ellenséges erők felderítő csapata megfelel a „külföldi kormány” fogalmának, azonban a történetben hiányzik a célzat, ugyanis itt nem a függetlenség, területi épség vagy alkotmányos rend megsértésére irányul, ami a párbeszéd során élesen ki is tűnik a következő mondattal: „*Mondd el nekik, hogy sohasem szegtem meg az eskümet!*”.

²⁴ Büntető Törvénykönyv 459. § 12. a) és 160. §.

²⁵ Büntető Törvénykönyv 445. §.

²⁶ I. Genfi Egyezmény I. fejezet 2. cikk.

²⁷ I. Genfi Egyezmény I. Kiegészítő Jegyzőkönyve I. fejezet 1. cikk.

²⁸ I. Genfi Egyezmény II. Kiegészítő Jegyzőkönyv I. cím I. cikk.

²⁹ Büntető Törvénykönyv 459. § 10. pont.

³⁰ Büntető Törvénykönyv 258. §.

D) Hűtlenség

Az a magyar állampolgár, aki állami szolgálatával vagy hivatalos megbízásával visszaélve külföldi kormánnyal vagy külföldi szervezettel kapcsolatot vesz fel vagy tart fenn, és ezzel Magyarország függetlenségét, területi épségét vagy alkotmányos rendjét veszélyezteti, hűtlenséget követ el.³¹

Ezen tényállásért Havas Jon büntetőjogi felelőssége nem állapítható meg, ugyan külföldi szervezettel kapcsolatot teremtett, azonban visszaélésről a Félkezű Qhorintól kapott parancs miatt nem beszélhetünk: „*Ha elkapnak bennünket, átállsz hozzájuk.*”, továbbá ez által nem került veszélybe a Hét Királyság függetlensége, alkotmányos rendje sem.

E) Az ellenség támogatása

Aki háború idején Magyarország katonai erejének gyengítése céljából az ellenséggel érintkezésbe bocsátkozik, annak segítséget nyújt vagy a saját, illetve a szövetséges fegyveres erőnek hátrányt okoz, az elköveti az ellenség támogatásának büntetést.³²

Itt három lényeges pontban állapíthatnánk meg, hogy Havas Jon e törvényi tényállást is kimerítette-e. Az első szempont, hogy érintkezett az ellenséggel, a második, hogy amikor megölte előljáróját az ellenségnek előnyt, önnön alakulatának azonban hátrányt okozott, és a harmadik pont az lehetne, hogy az ölési cselekménnyel az ellenségnek segítséget nyújtott.

Ezzel szemben azonban Havas Jon mögöttes szándékát is vizsgálat tárgyává kell tennünk, hiszen a hűtlenség esetkörében leírtaknál is szó esett a kapcsolatfelvételtől. Havas Jon e kapcsolatteremtést nem saját csapata gyengítésének céljából valósította meg, hanem a már emlegetett parancsnak engedelmességet, ami itt a következő: „*Megtalálták, amit kerestek? Ezt kell megtudnod, mielőtt visszatérsz Lord Mormonhoz és a testvéreidhez. Ezt a feladatot bízom rád, Havas Jon!*”. Ebből is látszik, hogy a parancs az ellenség gyengítésére utasítja fel Havas Jont, mégpedig oly módon, hogy adja meg magát és álljon az ő szolgálatukba a saját hazája érdekében.

Ennek értelmében véleményem szerint a parancs által mérlegelhetővé válik Havas Jon büntetőjogi felelőssége, így ebben az esetben nem feltétlenül lehet kimondani a bűnösségét, hiszen a cél a Hét Királyság védelme.

F) Kibúvás a harci kötelezettség teljesítése alól

A kibúvás a harci kötelezettség alól büntetőjogi törvényi tényállásai közé tartozik a katona ellenségnek való önkéntes megadása is³³, amivel Havas Jon esetében megint csak kérdésként merülhet fel, hiszen a tényállásban az önkéntességen van a hangsúly, azonban Qhorin „*Ha elfognak bennünket, meg kell adnod magad.*” mondatából kitűnik, hogy ez megint egy parancs. Ez kizárja az önkéntességet, ugyanis Jon nem saját elhatározásából dönt így, aminek a beszélgetés során hangot is ad: „*Megadni magam? [...] Soha. Nem teszem meg.*”.

A 24/2005-ös HM rendelet (Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatának kiadásáról) erről máshogy vélekedik, és azt mondja, hogy a katona harcban harcképességének birtokában nem adhatja meg magát az ellenségnek.³⁴ E kijelentés kapcsán bennem felmerült a kérdés, hogy – bár a harcképesség objektív körülmények alapján írható le –, ha mégis lehetséges lenne a szubjektív oldalról való megközelítés; a vadak túlereje mennyiben befolyásolja Jon és Qhorin harcképességét, hiszen két északi állt szemben tizennégy vaddal és négy vérebbel. Úgy gondolom, hogy az ellenség hozzájuk képest túlnyomó erőben volt, így előreláthatóan Jonnak nem volt más választása, és helyesen cselekedett a tekintetben is, hogy ezzel eleget tett Qhorin parancsának és a későbbiekben pedig az ellenséggel kapcsolatos, hasznos információkkal tért vissza falujába.

³¹ Büntető Törvénykönyv 259. §.

³² Büntető Törvénykönyv 260. §.

³³ Büntető Törvénykönyv 456. §.

³⁴ A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatának kiadásáról szóló 24/2005. (VI. 30.) HM rendelet, Melléklet 9. pont.

3.3. A FELELŐSSÉGRE VONÁS BÜNTETŐJOGI AKADÁLYAI³⁵

Az előző pontban felvonultatott bűncselekményekkel kapcsolatban meg kell vizsgálnunk Havas Jon cselekedetét a másik oldalról is, tehát, hogy van-e olyan indok, tényező, amely miatt nem állapítható meg például az előjáró ellen tanúsított erőszak minősített esete, ami ugyebár a jelenet során szándékos emberöléssel végződik. A Btk. büntethetőséget kizáró okai közül két esetet lehet ebben a helyzetben felhozni, mégpedig a jogos védelmet, illetve a végszükséget. Ezek mellett azonban harmadikként még megemlíthető az is, hogy Jont felmenti-e büntetőjogi felelősége alól, ha törvényen alapuló kötelezettsége, azaz a parancs teljesítése alapján járt el.

A) Jogos védelem

A Btk. rendelkezéseit átemelve erre az esetre, megállapíthatjuk, hogy nem büntethető annak a cselekménye, aki saját személye ellen intézett, illetve közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges intézkedést tesz. Mindemellett a jogtalan támadást úgy kell figyelembe venni, mintha az az élet kioltására irányult volna, ha azt személy ellen, éjjel, fegyveresen, felfegyverkezve, csoportosan követik el. Továbbá a törvény szerint nem büntethető az, aki az elhárításhoz szükséges mértéket ijedtségből vagy menthető felindulásból túllépi, és a megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.³⁶

A jelenetből kitűnik, hogy Félkezű Qhorin rántott először kardot, s szándékát a „*Fordulj meg Havas! Halott vagy!*” mondataival ki is fejezte, ez által egyértelmű, hogy Jon személye ellen intézte a támadást. A folyamatos kardcsapások által Havas Jon mindvégig jogos védelmi helyzetben volt, így megállapítható, hogy Jont nem lehet felelőségre vonni, hiszen a jogtalan támadás hártására igyekezett. Ha esetleg felmerülne a kérdés, hogy átlépte-e a szükséges mértéket, akkor bizonyára azzal az indokkal lehetne élni, még ha katonai szolgálatban lévőt ez nem is lephet meg, hogy az előjáró hirtelen kardrántása ijedtséget keltett benne, hiszen a parancsnok a leírásból adódóan erőfölényben volt Havas Jonnal szemben. Továbbá a törvény is kimondja, hogy a megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.

Ezzel szemben még egy kérdéskör megvitatására szükség van, hiszen a könyv során kiderül az is, hogy aki megszegi az esküt, azt halálra ítélik és kivégzik. Félkezű Qhorin vajon élhetett-e azon jogával, hogy mint parancsnok teljesíti a kötelezettségét, és megöli az esküszegőt? Úgy gondolom, hogy egyet kell értsek Hollán Miklós fejtegetéseivel, aki ez esetben úgy fogalmaz, hogy Félkezű Qhorin nem hihette azt, hogy Havas Jon ténylegesen dezertált, hiszen ő maga adta ki neki azt a parancsot, miszerint ha elkapják, meg kell adnia magát, és ki kell derítenie, hogy az ellenség mire készül.

B) Végszükség

Havas Jon és Félkezű Qhorin a barlang szájához szorultak, az ellenség túlerőben volt, menekülési útvonalat pedig nem találtak, velük szemben pedig az ijaikat felajzott íjászok álltak. Összességében ez egy el nem hárítható veszélyhelyzetnek tűnik, amiből Havas Jon csak úgy kerülhetett ki élve, hogy megölte Qhorint, de a végszükség megállapítása során azt is figyelembe kell venni, hogy Havas Jon hivatásából adódóan kötelessége a veszélyvállalás, ami egyértelműen az esküből is adódik. Ez által a végszükség nem állapítható meg Havas Jon javára.

Magyar szabályozási viszonylatban úgyszintén felmerül az eskü szövegében az, hogy a honvédnek kötelessége vállalni a veszélyhelyzetet, ami a következőképpen szól: „*Magyarországot híven szolgálom, hűséges honvédje leszek. Magyarország függetlenségét, az állampolgárok jogait és szabadságát bátran, a törvények betartásával és betartatásával, a rám bízott honvédek és fegyverek erejével, életem árán is megvédem.*”³⁷

C) A törvényen alapuló kötelezettség teljesítése

A harci kötelesség teljesítése alóli kibúvás büntetőjogi tényállásával szemben hozható fel ellenpéldának ez a büntethetőséget kizáró ok. Ennek kifejtése és megvitatása azonban elég bonyolult, hiszen a jelenetből ez nem olvasható ki teljes bizonyossággal, a magyar szabályozás tekintetében pedig megint akadályba ütközünk,

³⁵ HOLLÁN: i. m. 301-304. o.

³⁶ Büntető Törvénykönyv 22. §.

³⁷ A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV törvény, 3. melléklet, I. A tiszti és altiszti állomány tagjainak esküje.

ugyanis nem lehet tudni, hogy a jogértelmezés kiterjesztése engedélyezett-e abban a formában, a Szolgálati Szabályzatban írottak alapján úgy, hogy Havas Jon büntetőjogi felelősségét ne lehessen megállapítani.

A Szolgálati Szabályzat úgy rendelkezik, hogy a parancsnok jogosult arra, hogy az alárendeltjének a munkaköri leírásban előírt szolgálati kötelmein kívül más szolgálati feladatokat is szabjon.³⁸ Ez által lehet-e szolgálati feladatnak minősíteni az ellenség táborába való beépülést, és a hasznos információk szerzését a Hét Királyság javára? Mivel a könyvben az előzményekből kiderül, hogy a vadak népe valamikor támadásra készül, így megállapíthatjuk, hogy az Éjjeli Őrség katonái speciális, rendkívüli helyzetben vannak, és egy lépéssel előbb akarnak járni az ellenségénél, ezért is döntenek a felderítő hadjárat mellett, amely célja az információszerzés.

Ennek értelmében Félkezű Qhorin parancsa lefedhette a szolgálati kötelmen kívüli szolgálati feladat kiadását, amit Havas Jon legjobb tudása szerint próbált teljesíteni, és hátrautalva a történet további fonalaira, ez sikerül is neki.

4. ÖSSZEZÉS

A fejezet során megállapított büntetőjogi tényállások, és a hozzáfűzött jogi vonatkozások tekintetében arra az összegzésre jutunk, hogy Havas Jon ugyan megvalósította a szolgálati közeg vagy előjáró elleni erőszak minősített esetét, azonban nem büntethető, mivel azt jogos védelmi helyzetben tette. A szolgálati köteleesség alóli kibúvás bizonyos értelemben megvalósultnak tekinthető, ám a parancs tartalma, s annak jogszerűsége magában foglalja a cselekedetet, illetve annak okát.

Így azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Havas Jon hiába merített ki több törvényi tényállási elemet, ezekért a büntethetőséget kizáró okok miatt nem vonható felelősségre, ami a könyv további történései során sem történik meg.

5. ZÁRÓ GONDOLATOK

A tanulmány végére érve megállapítható, hogy a katonák és katonai büntetőjog elhelyezése a jogrendszerben speciális, ugyanis egyszerre vonatkoznak rájuk a természetes személyeket és katonákat körülhatároló hatályos normák. Az összetett szabályozás során el kell választanunk az általános és a katonai életviszonyokat, így a katonák életében fennálló speciális körülmények miatt szükség van a különálló, szigorú szabályozásra.

A függelem kapcsán pedig azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a függelmi viszony tartalmazza a katonai szolgálati rendből fakadó követelményeket; köztük a szolgálati előjáró irányában tanúsítandó engedelmisséget és a szolgálati tekintély tiszteletben tartását. A katonának szolgálata alatt önuralommal kell viselnie a speciális helyzetével járó nehézségeket, megpróbáltatásokat és közre kell működnie az erkölcsi normák betartásában, a katonai életet szabályozó rendelkezések végrehajtásában. A hivatásos szolgálatban állóknak feltétlen engedelmisséget kell tanúsítaniuk, és az általuk kiadott parancsok végrehajtását nem csak időben, de képességükhöz mérten a legjobb tudásuk szerint teljesíteni kötelesek.

Természetesen minden állományban történnek jogsértések, amelyek száma országosan a rendőri állományban 1998 és 2010 között emelkedett, ezen belül azonban a bűncselekmények elkövetése 1998 és 2004 között csökkent.³⁹

Véleményem szerint a katonák esetében nem beszélhetünk a jogok és kötelezettségek egyensúlyáról, hiszen a szigorú szabályozások révén inkább a kötelezettségek dominálnak. A szigorú szabályozások azért szükségesek, mert a katonák a rend fenntartásában és a nemzet jogrendjében kiemelkedően fontos szerepet töltenek be. Mindemelllett pedig példát kell mutatniuk a társadalom tagjai számára, hiszen az erkölcsi elvárás velük szemben fokozottabb. Ezzel szemben mégis úgy gondolom, hogy egyes katonákra vonatkozó büntetések nincsenek arányban a hétköznapi emberek által elkövetett bűncselekményekért kiszabott büntetésekkel, illetve a speciális helyzetük ellenére nincsenek eléggé megbecsülve a társadalomban. Mihail Solohov⁴⁰ gondolata jól szemlélteti a katonákkal szemben támasztott elvárást: „*azért férfi a férfi, azért katona a katona, hogy tűrjön és elviseljen mindent, ha úgy kívánja szükség.*”

³⁸ A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzata, 2007. 13. pont.

³⁹ KARDOS SÁNDOR: Az 1998 és 2010 között a rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett jogsértések főbb mutatói, in *Hadtudományi Szemle*, 2011/4. szám, 92-97. o.

⁴⁰ Irodalmi Nobel-díjas orosz regényíró.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] DAMÓ LÁSZLÓ: *Katonai Lexikon*, 1985, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest.
- [2] FARKAS ÁDÁM: Az első önálló magyar katonai büntetőtörvénykönyv megalkotásának története, in SÜLYOK GÁBOR (szerk.): *Optimi Nostri Díjnyertes Tudományos Diákköri Dolgozatok* 2009, Universitas-Győr, Győr.
- [3] FARKAS ÁDÁM: Árnýékból a fénybe. Adalékok a magyar honvéd katonai büntető jogalkotás 1867-1945 közti természetrajzához, in FARKAS ÁDÁM (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető joghistória forrásaiból (1867-1945) I.*, 2014, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság – Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, Budapest-Győr.
- [4] HAUTZINGER ZOLTÁN: A katonai büntetőjog fogalma és forrásai, in *Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata*, 2008/Elektronikus Szám, elérhető: http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2008_e_3.pdf (2014.07.09.).
- [5] HOLLÁN MIKLÓS: Jogesetek és feladatok Westeros földjéről, in *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*, Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kara, 2011, 294-304. o.
- [6] KARDOS SÁNDOR: *A magyar büntetőjog rövid története*, 2002, Lícium-Art K., Debrecen.
- [7] KARDOS SÁNDOR: Az 1998 és 2010 között a rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett jogsértések főbb mutatói, in *Hadtudományi Szemle*, 2011/4. szám 92-97. o.
- [8] KORDA GYÖRGY: A katonai büntetőjog elvi alapjai és továbbfejlesztésének lehetőségei, in *Belügyi Szemle*, 1989/9. szám, 8-9. o.
- [9] PATYI ANDRÁS-VARGA ZS. ANDRÁS: Általános közigazgatási jog (az Alaptörvény rendszerében), 2012, 2013, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- [10] VINCZE MIKLÓS: De re militari – A katonai büntetőjog kétezer éves tükre, in *Ügyészek Lapja*, 2006/6. szám, 33-52. o.

Felhasznált jogforrások

- [1] A fegyveres hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény.
- [2] A honvédelemről, a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény.
- [3] A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.
- [4] A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény.
- [5] I. Genfi Egyezmény, 1949. augusztus 12.
- [6] A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatának kiadásáról szóló 24/2005. (VI. 30.) HM rendelet.
- [7] A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzata, 2007.